

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

INNOVATION TALABALAR AXBOROTNOMASI

 <https://innoworld.net>

 +998335668868

////////

ILMIY JURNAL

////////

ICJ JOURNALS
MASTER LIST

ISSN

INTERNATIONAL
JOURNAL
OF
SCIENCE
AND
TECHNOLOGY
INTERNATIONAL CENTER

doi

zenodo

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Google Scholar

open access.nl

INNOVATION TALABALAR AXBOROTNOMASI

2-JILD, 3-TO'PLAM
2025

Jurnal quyidagi xalqaro bazalarda indekslanadi:

Google Scholar digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

Ilmiy jurnalning rasmiy sayti:

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

Mamlakat iqtisodiyotini innovatsiyalar va yashil energiya asosida rivojlantirish masalalari

Olimova Nodira Xamrakulovna

i.f.n., professor, Farg'ona Davlat Universiteti, Farg'ona

Tursunova Sevara Abduraxim qizi

Iqtisodiyot mutaxassisligi magistranti,

Farg'ona Davlat Universiteti, Farg'ona

Annotatsiya. Innovatsiyalar va yashil energiya negizida iqtisodiyotni rivojlantirish masalasi zamonaviy global iqtisodiy siyosatning eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi. Innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanish hamda energiya samaradorligini oshirish nafaqat iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlaydi, balki ekologik barqarorlik va milliy xavfsizlikni mustahkamlaydi. Ushbu maqolada mamlakat iqtisodiyotida innovatsion jarayonlar bilan yashil energetika siyosatining o'zaro bog'liq jihatlari, xalqaro amaliyotdagi tendensiyalar va O'zbekiston sharoitida bu sohani rivojlantirish istiqbollari tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: innovatsiya; yashil iqtisodiyot; qayta tiklanuvchi energiya; iqtisodiy o'sish; barqaror rivojlanish; energiya samaradorligi; raqamli texnologiyalar; ekologiya; milliy iqtisodiyot; global integratsiya.

Bugungi kunda global miqyosda iqtisodiy o'sish, texnologik taraqqiyot va ekologik barqarorlik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash insoniyat oldida turgan eng muhim vazifalardan biriga aylandi. So'nggi o'n yilliklarda jahon iqtisodiyotidagi o'sish sur'atlari bilan birga, atrof muhitning ifloslanishi, tabiiy resurslarning cheklanganligi va energiya manbalaridagi tanqislik kabi muammolar tobora kuchayib bormoqda. Bu holat ko'plab mamlakatlarni iqtisodiy rivojlanishning yangi modellari izlashga undamoqda.

Shunday zamonaviy modellaradan biri — innovatsiyalar va yashil energiya asosidagi iqtisodiy rivojlanish kontseptsiyasidir. Bu yondashuv nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, balki ekologik barqarorlikni saqlab qolish, energiya xavfsizligini ta'minlash va kelajak avlodlar uchun sog'lom muhit yaratishga xizmat qiladi.

XXI asrda energiya resurslariga bo'lgan ehtiyoj yil sayin ortayotgan bir paytda, an'anaviy energiya manbalari (neft, gaz, ko'mir) cheklanganligi hamda ularning atrof-muhitga salbiy ta'siri iqtisodiy siyosatni qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Yashil energiya va innovatsiyalar esa ushbu muammolarga yechim sifatida ko'rilmogda.

Innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri bo'lib, ilmiy-texnika taraqqiyotni jadallashtiradi, yangi mahsulot va xizmat turlarini yaratadi, ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi. Yashil energiya esa ushbu jarayonning ekologik asosini ta'minlaydi — ya'ni iqtisodiy faoliyatni tabiatga

zarar yetkazmagan holda amalga oshirish imkonini beradi. Hozirgi zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida "yashil o'sish" va "innovatsion rivojlanish" tushunchalari o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ularni bir-biridan ajratib bo'lmaydi. Bir qator xalqaro tashkilotlar — jumladan, BMT, Jahon banki, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) hamda Xalqaro energiya agentligi tomonidan qabul qilingan strategiya va dasturlarda mamlakatlar iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida innovatsiyalar bilan yashil energiya uchun rivojlanishi belgilangan.

O'zbekiston sharoitida ushbu mavzuning ahamiyati juda yuqori. Mamlakat iqtisodiyoti hozirgi kunda ham asosan an'anaviy energiya manbalari — neft, gaz va ko'mirga tayanadi. Shu bilan birga, respublika quyosh va shamol energiyasi bo'yicha katta tabiiy salohiyatga ega bo'lib, ushbu resurslardan samarali foydalanish iqtisodiy taraqqiyotni yangi bosqichga olib chiqish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Yashil iqtisodiyot va innovatsiyalar nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi, balki yangi ish o'rinlari yaratish, ekologik muvozanatni saqlash va kelajak uchun energiya xavfsizligini kafolatlaydi." [1]

So'nggi yillarda mamlakatda "Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi – 2030" qabul qilindi, unda qayta tiklanuvchi energiya manbalari ulushini oshirish, energiya samaradorligini ko'tarish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish kabi vazifalar belgilangan. Ushbu hujjatlar O'zbekistonda innovatsion va ekologik yo'nalishdagi iqtisodiy siyosatning asosiy poydevorini yaratdi.

"Innovatsiya" tushunchasi ilk marotaba avstriyalik iqtisodchi Yozef Shumpeter tomonidan 1911 yilda yozilgan "Iqtisodiy rivojlanish nazariyasi" asarida ilmiy muomalaga kiritilgan. Ushbu asarda muallif innovatsiyani "yangi g'oyalarni yaratish va ularni amalga tatbiq etish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi jarayon" sifatida ta'riflaydi. Shumpeter fikriga ko'ra, iqtisodiy taraqqiyotga asosiy turtki beruvchi omil — yangi g'oyalarning ishlab chiqarish jarayoniga samarali joriy etilishi bo'lib, u oddiy kapital yoki mehnat resurslari o'sishidan ko'ra kattaroq ta'sir ko'rsatadi. Innovatsiyani faqat yangi ilmiy kashfiyot sifatida emas, balki uni amalda qo'llash orqali iqtisodiy samaradorlikka erishishni ta'minlovchi ijodiy jarayon sifatida ham qarash mumkin. Ushbu jarayon turli ko'rinishlarda namoyon bo'ladi:

1. yangi mahsulot turlarini yaratish yoki mavjudlarini takomillashtirish;
2. ishlab chiqarishda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish;
3. yangi bozor segmentlarini o'zlashtirish va faoliyatni kengaytirish;
4. yangi turdagi xomashyo yoki tabiiy resurs manbalaridan foydalanishni yo'lga qo'yish;
5. boshqaruv va tashkiliy tizimda innovatsion yondashuvlar joriy qilish.

Hozirgi global iqtisodiy tizimda innovatsiyalar mamlakatning raqobatbardoshligini belgilaydigan eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Jahon iqtisodiy forumi (WEF)ning "Global Competitiveness Index" ko'rsatkichlari ham mamlakatning innovatsion imkoniyatlari uning iqtisodiy o'sish sur'ati bilan bevosita bog'liq ekanini ko'rsatadi. Innovatsiya tushunchasi faqat texnologiya yangiliklari bilan cheklanib qolmaydi — u ijtimoiy, ekologik va institutsional sohalarda ham o'z ifodasini topadi. Masalan, "yashil innovatsiyalar" atamasi bugungi kunda atrof-muhitga ta'sirni kamaytiruvchi, ekologik jihatdan xavfsiz texnologiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish jarayonlarini qamrab oladi.

"Yashil iqtisodiyot" (Green Economy) tushunchasi ilk bor 2008 yilda BMTning Atrof muhit bo'yicha dasturi (UNEP) tomonidan ilmiy-amaliy muomalaga kiritilgan. Keyinchalik, 2012 yilda bo'lib o'tgan "Rio+20" xalqaro konferensiyasida ushbu g'oya rasmiy ravishda qabul qilingan. Mazkur konsepsiya iqtisodiy o'sish jarayonini tabiiy muhitni asrash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish tamoyillari bilan uyg'unlashtirishni nazarda tutadi [2].

UNEP ta'rifida qayd etilishicha, yashil iqtisodiyot — bu inson farovonligini oshirish va ijtimoiy adolatni ta'minlash bilan bir vaqtning o'zida ekologik xavflarni kamaytirish hamda resurslar tanqisligini oldini olishga qaratilgan iqtisodiy tizimdir.

Barqaror rivojlanish nazariyasi ilk bor 1987 yilda BMTning "Our Common Future" (Brutland hisobot) nomli hujjatida ilgari surilgan bo'lib, u "hozirgi avlod ehtiyojlarini qondirish jarayoni kelajak avlod manfaatlariga zarar yetkazmasligi lozim" degan tamoyilga asoslanadi [3]. Ushbu nazariyaga ko'ra, iqtisodiy o'sish, ijtimoiy adolat va ekologik barqarorlik bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, ular o'zaro to'ldiruvchi uch ustunni tashkil etadi. Shu tizimda innovatsiyalar ushbu ustunlar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlovchi muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Yashil iqtisodiyot nazariyasining asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:

- tabiiy resurslardan samarali foydalanish;
- chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash;
- energiya samaradorligini oshirish;
- qayta tiklanuvchi energiya manbalarini keng joriy etish;
- ijtimoiy adolat va tenglikni ta'minlash.

Ushbu prinsiplar asosida shakllangan iqtisodiy siyosat ko'plab mamlakatlarni o'z rivojlanish modellari va ustuvor yo'nalishlarini qayta tahlil qilishga undamoqda.

Innovatsiyalar va yashil energiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni izohlovchi bir necha nazariy yondashuvlar mavjud bo'lib, zamonaviy iqtisodiy maktablar bu ikki omilni "ikki qutbli tizim" sifatida talqin qiladi: innovatsiyalar iqtisodiy o'sishni harakatga keltiruvchi kuch bo'lsa, yashil energiya uni ekologik jihatdan barqarorlashtiruvchi tyejagich vazifasini

bajaradi.

Innovatsiyalar va yashil energiyaning o‘zaro ta’siri bir nechta yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi:

1. **Texnologik ta’sir** – zamonaviy energiya texnologiyalarining joriy etilishi ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi va resurs sarfini qisqartiradi.
2. **Iqtisodiy ta’sir** – innovatsion energetika loyihalari yangi ish o‘rinlarini yaratib, investitsiya oqimini faollashtiradi.
3. **Ekologik ta’sir** – yashil texnologiyalar atrof-muhitni muhofaza qilishga xizmat qiladi, chiqindilar hajmini kamaytiradi.
4. **Ijtimoiy ta’sir** – aholida ekologik madaniyatni shakllantiradi va sog‘lom yashash muhitini ta’minlaydi.

Shuning natijasida, innovatsiyalar va yashil energiyaning uyg‘un qo‘llanilishi iqtisodiy taraqqiyotning “uchlik samarasi”ni — ya’ni iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy foydani — ta’minlaydi.

Jahon iqtisodiy adabiyotida “yashil o‘sinh” va “innovatsion rivojlanish” kontseptsiyalari turli iqtisodiy maktablar doirasida shakllangan va rivojlanib borgan.

- **Neoklassik nazariya** innovatsiyani bozor mexanizmlari orqali samarali taqsimlanadigan resurs sifatida izohlaydi.
- **Institutsional nazariya** esa innovatsiyalar hamda yashil siyosatni davlat institutlari va huquqiy tizim bilan uyg‘unlashtirish zarurligini ta’kidlaydi.
- **Evolutsion iqtisodiyot nazariyasi** texnologiyalarning bosqichma-bosqich takomillashib borishi va innovatsiyalar orqali iqtisodiy tizimning moslashuvchanligini asosiy jihat sifatida ko‘radi.

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tomonidan ishlab chiqilgan “Green Growth Model” kontseptsiyasida innovatsiyalar yashil iqtisodiyot rivojlanishining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida e’tirof etilgan. Ushbu modelda ta’kidlanishicha, energiya samaradorligini oshirish va texnologik yangiliklarni joriy etish milliy iqtisodiyotning yalpi ichki mahsulot o‘sinhini uzoq muddatli barqaror rivojlanish bilan ta’minlaydi.

Innovatsiyalar va yashil energiya nazariy jihatdan bir-birini to‘ldiradigan, iqtisodiy tizimning muvozanatini ta’minlovchi ikki muhim omil hisoblanadi. Ular birgalikda iqtisodiy o‘sinhni tezlashtiradi, atrof-muhitni muhofaza qiladi va ijtimoiy farovonlikni oshiradi.

Mamlakat miqyosida innovatsiyalar va yashil energiyani o‘zaro integratsiya qilish iqtisodiy siyosatning eng muhim strategik yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon barqaror rivojlanishning ilmiy va nazariy poydevorini shakllantiradi.

Innovatsiyalar iqtisodiy o‘sinhning asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. Yo‘zef Shumpeterning ta’kidlashicha, har qanday iqtisodiy tizimning rivojlanishi “ijodiy buzilish” (creative destruction) jarayoni orqali amalga

oshadi, ya’ni eski texnologiyalar yangi innovatsiyalar bilan almashib, iqtisodiyot yangi bosqichga ko’tariladi.

Innovatsiyalar ishlab chiqarish samaradorligini oshiribgina qolmay, yangi bozorlar yaratish, eksport salohiyatini kuchaytirish, xorijiy sarmoyalarni jalb etish va yangi ish o’rinlarini yaratish orqali iqtisodiy tizimda kompleks ijobiy o’zgarishlar yuzaga keltiradi.

Yashil energiya nafaqat atrof-muhitning ekologik tozaligini ta’minlaydi, balki iqtisodiy tizimning diversifikatsiyasini ham rag’batlantiradi. Xalqaro energiya agentligi (IEA) ma’lumotlariga ko’ra, 2030 yilga qadar qayta tiklanuvchi energiya manbalari jahon bo’yicha ishlab chiqariladigan elektr energiyasining yarmidan ortiq qismini tashkil etishi kutilmoqda.

Quyosh va shamol energiyasi kabi qayta tiklanuvchi manbalarning asosiy afzalligi — ularning cheksizligi, arzonligi va ekologik tozaligidir. Ushbu sohaning yana bir muhim jihati — yangi ish o’rinlarini yaratish imkoniyatidir. BMTning 2024 yilgi ma’lumotlariga ko’ra, dunyo bo’yicha “yashil energiya” sohasida 13 milliondan ziyod kishi band bo’lib, bu ko’rsatkich 2030 yilga borib 25 million nafarga yetishi kutilmoqda [4].

Yashil energiya iqtisodiyotga bir necha yo’nalishda ijobiy ta’sir ko’rsatadi:

- energiya importi xarajatlarini kamaytiradi;
- yangi ishlab chiqarish sohalarini yaratadi;
- iqtisodiy barqarorlik va xavfsizlikni kuchaytiradi;
- atrof-muhitni muhofaza qiladi;
- innovatsiyalarga bo’lgan talabni oshiradi.

Shunday qilib, yashil energiya nafaqat ekologik barqarorlikni ta’minlaydi, balki milliy iqtisodiyot uchun yangi rivojlanish imkoniyatlarini ham yaratadi.

Yaponiya va Janubiy Koreya tajribasi

Yaponiya “Green Innovation Strategy” orqali 2050 yilga borib “carbon neutral” — ya’ni nol darajadagi uglerod chiqindili iqtisodiyotga o’tishni maqsad qilgan [5]. Mamlakatda vodorod energiyasi va akkumulyator texnologiyalari rivojlanmoqda.

Janubiy Koreya esa “Digital Green New Deal” dasturi orqali yashil energetika, raqamli infratuzilma va innovatsiyani birlashtirgan yagona strategiyani amalga oshirmoqda.

O’zbekistonda so’nggi yillarda “yashil iqtisodiyot” va innovatsiya sohasida jiddiy o’zgarishlar amalga oshirilmoqda. 2019 yilda qabul qilingan “Yashil iqtisodiyotga o’tish strategiyasi – 2030” hujjati mamlakatdagi barqaror iqtisodiy rivojlanishning asosiy poydevori bo’ldi [6].

Bu strategiyaga muvofiq:

- 2030 yilga qadar qayta tiklanuvchi energiya manbalari ulushini 25% gacha oshirish;
- energiya samaradorligini 20% ga yaxshilash;
- yashil texnologiyalar va “aqli tarmoqlar”ni (smart grids) joriy etish;
- “yashil moliya” mexanizmlarini rivojlantirish ko’zda tutilgan.

O'zbekistondagi ilk yirik quyosh elektr stansiyasi — **Masdar Solar Power Plant** (Navoiy viloyati) 2023 yilda ishga tushirilib, 100 MVt quvvatga ega bo'ldi. Shuningdek, **ACWA Power** kompaniyasi bilan hamkorlikda Buxoro va Samarqand viloyatlarida 1 GVtdan ortiq shamol energiyasi loyihalari amalga oshirilmoqda [7].

Bundan tashqari, “Raqamli energetika” dasturi doirasida mamlakatdagi barcha yirik energiya korxonalari raqamli boshqaruv tizimlariga ulanmoqda. Bu nafaqat energiya tejamliligini ta'minlaydi, balki ishlab chiqarish xarajatlarini 15–20% ga kamaytiradi.

Shu bilan birga, O'zbekistonda “Yashil moliya markazi” tashkil etildi. Uning vazifasi — ekologik loyihalarni moliyalashtirish uchun xalqaro investitsiyalarni jalb etishdir. Bu orqali mamlakat xalqaro “Green Climate Fund” va “World Bank” grant dasturlaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ldi.

Innovatsiyalar va yashil energiya o'zaro uyg'unlashganda, ularning ta'siri ko'paytiruvchi (sinergik) samara beradi. Bu holatda texnologiyalar faqat iqtisodiy foyda keltirib qolmay, balki ijtimoiy va ekologik barqarorlikni ham ta'minlaydi.

Masalan, “aqlli shaharlar” (Smart City) kontseptsiyasida innovatsion boshqaruv tizimlari, qayta tiklanuvchi energiya manbalari va raqamli infratuzilma birlashtiriladi. Natijada aholi turmush sifatini oshirish bilan birga energiya sarfi 30–40% ga kamayadi.

Bu jarayonning muhim jihati — kadrlar salohiyati va ilmiy-tadqiqot muassasalari faoliyatini kuchaytirishdir. Universitetlar, texnoparklar va ilmiy markazlar innovatsiyalarni amaliyotga joriy etishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Xulosa

Innovatsiyalar va yashil energiya bugungi zamonaviy taraqqiyotda nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi omil, balki kelajak avlodlar uchun sog'lom, ekologik toza va barqaror muhitni yaratishdagi asosiy vosita sifatida qaraladi. Shu nuqtayi nazardan, mamlakat iqtisodiy siyosatini innovatsion texnologiyalar va ekologik ustuvorlik prinsiplari asosida qayta qurish strategik ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonning ilmiy va innovatsion salohiyati, tabiiy resurs imkoniyatlari hamda qulay geo-iqtisodiy joylashuvini hisobga olgan holda, yaqin yillarda mamlakat Markaziy Osiyo mintaqasida “yashil iqtisodiyot markazi” sifatida shakllanishi ehtimoli yuqori. Bu esa nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi, balki mamlakatning xalqaro maydondagi nufuzini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mirziyoyev Sh.M. (2023). *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2023. UNEP (2012).
2. *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*.

3. International Energy Agency (IEA) (2024). *World Energy Outlook*. – Paris: IEA.
4. O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi (2024). *Raqamli energetika dasturi ma'lumotlari*.
5. Ministry of Economy of Japan (2024). *Green Innovation Strategy 2050*. – Tokyo: METI.
6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарори №442 (2019 йил 4 октябрь). *Яшил иқтисодиётга ўтиш стратегияси – 2030*.
7. Masdar Company (2023). *Uzbekistan Solar Power Project Report*. – Abu Dhabi: Masdar.

